

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Naschrift

Bosmans, J.

Citation

Bosmans, J. (1987). Naschrift. *Acta Politica*, 22: 1987(2), 250-251. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449575>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449575>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Naschrift

J. Bosmans

De reacties van J. Th. J. van den Berg en H. Daudt zijn duidelijk. Van den Berg is het eigenlijk wel met mij eens. Natuurlijk, want hij gelooft (men ziet dat de cathechismus ook aan mij besteed is geweest) net zo min als ik in de toepasbaarheid van het begrip 'uiterste noodzaak' op de tijd na 1945. Het enige verschil is dat hij voor de bestrijding van Daudts stelling een andere toon refereert. Een kwestie van stijl, inderdaad. Voor mijn stijl schaam ik mij ook niet. Mijn woordkeus moge dan in vergelijking met die van Van den Berg aan vriendelijkheid jegens Daudt niets overhouden, er valt in ieder geval niet van te zeggen dat de duidelijkheid er geen baat van heeft.

Daudt handhaaft zijn standpunt. Begrijp ik hem goed, dan rechtvaardigt hij het hanteren van het begrip 'uiterste noodzaak' bij de analyse van de naoorlogse politieke structuur door erop te wijzen dat de politici niet per se zelf het begrip hebben hoeven te gebruiken. Alleen wanneer de structuur van de partijpolitieke machtsverhoudingen, zoals Daudt die heeft geschetst, niet meer als vanzelfsprekend wordt ervaren, i.c. bij de katholieken wanneer onder hen onenigheid bestaat over de mate van afstand tot de sociaal-democraten, brengen zij, de politici, de 'uiterste noodzaak' expressis verbis in stelling.

Met deze rechtvaardiging maakt Daudt het zich niet gemakkelijker. Ten eerste: voor de oorlog was voor de overgrote meerderheid van de katholieken de vanzelfsprekendheid dat er ten opzichte van de sociaal-democratie flinke afstand diende te worden bewaard, vele malen groter dan na de oorlog en toch is juist toen het begrip gebruikt. Ten tweede: ook na de oorlog hebben de katholieken evenals voorheen op dit punt met elkaar overhoop gelegen. Het aardige is dat de meest ernstige onenigheid precies in de periode 1946-1958 valt, toen de KVP twaalf jaar lang de PvdA als coalitiepartner heeft 'getolereerd'. Ik doel hier op de oppositie van Duynstee en de groep-Steenberghe, waartegen Romme de samenwerking met de PvdA te vuur en te zwaard verdedigd heeft. Met geen woord rept hij ooit

over 'uiterste noodzaak', ook niet toen het volgens Daudt wel eigenlijk had moeten gebeuren. Rommes adagium was dan ook, zoals gezegd, 'beide erin en geen van beide eruit'. Met de beste wil van de wereld kan ik niet zien, hoe zo'n langdurige 'tolerantie' vanuit een 'uiterste noodzaak'-houding te verklaren valt. Of ik moet mij gruwelijk vergissen en Romme steeds ten onrechte hebben gehouden voor degene die in de KVP aan de touwtjes trok.

Ik geef Van den Berg graag toe dat de wetenschap zonder ordeningsmodellen niet uit de voeten kan. Dat bij het ontwikkelen van modellen de zuiverheid van begrippen eerste zorg dient te zijn, was de ondertoon van mijn reactie.